

PREDGOVOR

Vsakokratna trenutna dognanja poleg posameznikovega dojemanja stvari določajo tudi naravo dokazov, ki jih s tem v zvezi iščemo. Zato se nam morda zdi, da smo na določenem področju našli najboljšo mogočo rešitev, v resnici pa smo se le znašli v vzorcu, ki deluje prepričljivo in nas odvrča od iskanja drugačnih, boljših in naprednejših rešitev. Če verjamemo, da imamo o neki stvari prav, zakaj bi o njej sploh še razmišljali in iskali drugačne rešitve? Zato se ne odločamo vnaprej. Ne iščimo argumentov za svoja prepričanja; pustimo se prepričati argumentom. Razmišljajmo o dobrih in slabih platih vsake ideje, še posebej tistih, o katerih do sedaj nismo podvomili.

Izpeljevanje voznških izpitov je prežeto s tradicijo. Tako države kot posamezniki se le stežka odrekajo uveljavljenim pristopom in svojemu načinu dela, zaradi česar voznški izpiti sorazmerno počasi sledijo razvoju zakonodaje in doktrine. Znanstvenoraziskovalna dejavnost se na področju voznških izpitov osredotoča predvsem na to, katera znanja in spretnosti potrebujejo vozniki, da bi zagotavljali nemoten, umirjen in varen potek prometa, in kako na njihovo ravnanje v prometu vpliva kompleksno psiho-socialno ozadje. Manj pa se posveča praktičnemu vidiku izpeljave izpita, ki bi omogočala uresničitev zastavljenih ciljev.

Priprava in izpeljevanje voznških izpitov zahtevata interdisciplinarna znanja. Posamezni strokovnjaki bi snov priročnika, ki sodi v njihovo področje dela, morda obdelali bolj poglobljeno in na zahtevnejši ravni, verjetno tudi kako drugače. Vsekakor bi za vrhunski priročnik morala strniti moči širša skupina strokovnjakov. Dokler pa se to ne bo zgodilo, bo dobrodošla vsaka kritična ali tvorna pripomba, ki bo pripomogla k izboljšanju pričujočega izdelka.

Poseben izziv so pri pisanju priročnika predstavljali tuji izrazi, za katere do sedaj nismo imeli slovenskih prevodov. V nekaterih primerih je bilo iskanje jedrnatega, nedvoumnega in jezikovno ustreznega prevoda dolgotrajno in mučno, rezultat pa še vedno ne prav prepričljiv. Pri pomembnejših izrazih je zato v oklepaju dodan še angleški izraz. Tudi na tem področju bodo pripombe in predlogi dobrodošli.

Priročnik prinaša koristne vsebine s področja razumevanja dejavnikov voznikovega dejanskega in potrebnega ravnanja v prometu ter omogoča boljše razumeti nalogo voznškega izpita in kako jo v čim večji meri izpolniti. Omenjena znanja lahko prispevajo h kakovostnejšemu in enotnejšemu ocenjevanju, s čimer voznški izpit pridobi na veljavnosti in zanesljivosti ter tako v večji meri kot danes izpolni svoje poslanstvo. Priročnik je v prvi vrsti namenjen članom izpitnih komisij in drugim, ki so z ocenjevanjem na praktičnem delu voznškega izpita kako drugače povezani. Veliko koristnih vsebin za področje svojega dela pa bodo v njem našli tudi učitelji vožnje in učitelji predpisov o varnosti cestnega prometa.

Delo v pretežni meri sledi temam, ki so navedene v okviru zahtevane usposobljenosti člana izpitne komisije v prilogi IV Direktive 2006/126/ES o voznških dovoljenjih. Treba pa je poudariti, da priročnik ne more in zato tudi ne ureja področij, ki so predmet zakonodaje. Tako ni navodilo za izpeljevanje voznškega izpita, ne postavlja kriterijev ocenjevanja niti ne predpisuje kakršnih koli pravil ravnanja v prometu. V njem so le predstavljena dognanja s področij, pomembnih za delo ocenjevalca, z logično izpeljanimi in argumentiranimi sklepi. Pri tem pa je treba poudariti, da ponujene rešitve, predlogi ali zgolj ideje niso nujno enoznačne, še manj dokončne. Vsakomur naj bo vsebina spodbuda za samostojno raziskovanje, razmišljanje in predvsem zavedanje, da je voznški izpit mnogo, mnogo več kot ocenjevanje usposobljenosti kandidata skozi štetje njegovih napačnih ravnanj v prometu. In ko se mu bo ob tem porodilo kakšno zanimivo spoznanje, naj ga deli tudi z drugimi.

KAZALO

<u>PREDGOVOR</u>	<u>3</u>
<u>1</u> <u>UVOD</u>	<u>9</u>
<u>2</u> <u>SISTEM PODELITVE PRAVICE DO VOŽNJE</u>	<u>12</u>
2.1 RAZVOJ SISTEMOV PODELITVE PRAVICE DO VOŽNJE	12
2.2 ELEMENTI SISTEMOV PODELITVE PRAVICE DO VOŽNJE	13
2.2.1 UGOTAVLJANJE PSIHOFIZIČNIH SPOSOBNOSTI ZA VOŽNJO	14
2.2.2 USPOSABLJANJE ZA VOZNIKA	14
2.2.3 VOZNIŠKI IZPIT	15
2.2.3.1 Namen vozniškega izpita	15
2.2.3.2 Veljavnost vozniškega izpita	15
2.2.3.3 Zanesljivost vozniškega izpita	16
2.2.4 OBDOBJE S STATUSOM VOZNIKA ZAČETNIKA	18
2.3 OBLIKE SISTEMOV PODELITVE PRAVICE DO VOŽNJE	18
2.3.1 ENOFAZNI SISTEM	19
2.3.2 POSTOPNI SISTEM	19
2.4 VOZNIŠKI IZPIT V OKVIRU SISTEMA PODELITVE PRAVICE DO VOŽNJE	22
<u>3</u> <u>ZAKONSKA UREDITEV PODELITVE PRAVICE DO VOŽNJE</u>	<u>24</u>
3.1 ZAKONODAJA EU	24
3.1.1 PRVA DIREKTIVA SVETA O UVEDBI VOZNIŠKEGA DOVOLJENJA SKUPNOSTI.....	24
3.1.2 DIREKTIVA SVETA O VOZNIŠKIH DOVOLJENJIH 91/439/EGS	25
3.1.3 DIREKTIVA KOMISIJE 2000/56/ES.....	25
3.1.4 DIREKTIVA 2006/126/ES O VOZNIŠKIH DOVOLJENJIH	26
3.2 SLOVENSKA ZAKONODAJA	28
3.2.1 ZAKON O VARNOSTI CESTNEGA PROMETA	28
3.2.2 PODZAKONSKI PREDPISI	29
3.2.2.1 Pravilnik o vozniškem izpitu	30
3.2.2.2 Drugi podzakonski predpisi.....	32
<u>4</u> <u>DEJAVNIKI VOZNIKOVEGA RAVNANJA</u>	<u>34</u>

4.1	LASTNOSTI POSAMEZNIKA	34
4.1.1	SPOSOBNOSTI	34
4.1.1.1	Zaznavne sposobnosti.....	35
4.1.1.2	Pozornost in zaznava	36
4.1.1.3	Psihomotorične sposobnosti	37
4.1.1.4	Mentalne sposobnosti	38
4.1.2	DRUGE ČLOVEKOVE LASTNOSTI	40
4.1.2.1	Osebnost	40
4.1.2.2	Čustvena inteligentnost.....	41
4.1.2.3	Znanje in spretnosti	41
4.1.2.4	Stališča in motivacija.....	43
4.1.2.5	Starost in izkušnje.....	44
4.1.2.6	Spol.....	44
4.2	SOCIALNI IN SITUACIJSKI DEJAVNIKI.....	45
4.3	POSEBNOSTI RAVNANJA MLADEGA VOZNIKA	46
4.3.1	PROCES USPOSABLJANJA	47
4.3.1.1	Učinek zaznavnih in miselnih procesov	47
4.3.1.2	Pridobivanje izkušenj	49
4.3.2	OSEBNOSTNE ZNAČILNOSTI IN STALIŠČA.....	49
4.3.3	PRETIRANO SAMOZAUPANJE.....	50
4.3.4	ŽIVLJENJSKI SLOG IN PRIPADNOST SKUPINI	50
4.3.5	MOTIVACIJA IN VOŽNJA.....	51
4.4	UPOŠTEVANJE DEJAVNIKOV VOZNIKOVEGA RAVNANJA NA VOZNIŠKEM IZPITU	52
5	<u>TEORIJE IN MODELI VOZNIKOVEGA RAVNANJA</u>	<u>55</u>
5.1	RAZVOJ TEORIJ IN MODELOV VOZNIKOVEGA RAVNANJA	55
5.2	KONCEPT TVEGANJA	55
5.3	IZBRANE TEORIJE IN MODELI VOZNIKOVEGA RAVNANJA	56
5.3.1	MODEL NIČELNEGA TVEGANJA.....	57
5.3.2	TEORIJA HOMEOSTAZE TVEGANJA	57
5.3.3	MODEL IZOGIBANJA NEVARNOSTI	58
5.3.4	HIERARHIZACIJSKI MODEL TVEGANJA	59
5.3.5	TEORIJA PRILAGAJANJA RAVNI TVEGANJA	60
5.3.6	TEORIJA UTEMELJENEGA DELOVANJA/TEORIJA NAČRTNEGA RAVNANJA	60
5.3.7	MODEL ZAZNAVNIH IN KOGNITIVNIH FILTROV	62
5.3.8	MODEL ČLOVEKOVE DEJAVNOSTI NA TREH RAVNEH	63

5.4	UPORABNOST TEORIJ IN MODELOV VOZNIKOVEGA RAVNANJA ZA VOZNIŠKI IZPIT.....	64
6	<u>VSEBINA IN POTEK PRAKTIČNEGA DELA VOZNIŠKEGA IZPITA.....</u>	<u>67</u>
6.1	VSEBINA PRAKTIČNEGA DELA VOZNIŠKEGA IZPITA	67
6.1.1	PREDPISANA VSEBINA	67
6.1.2	MATRIKA GDE	68
6.1.2.1	Ravni znanj in spretnosti	70
6.1.2.2	Razsežnosti ravni znanja in spretnosti	71
6.1.2.3	Vključevanje vsebin matrike GDE na vozniški izpit	72
6.1.3	IZBIRANJE ELEMENTOV PREIZKUŠANJA	73
6.2	POTEK PRAKTIČNEGA DELA VOZNIŠKEGA IZPITA	75
6.2.1	UVOD V IZPITNO VOŽNJO	76
6.2.2	USMERJANJE NA IZPITNI VOŽNJI	77
6.2.3	SODELOVANJE MED OCENJEVALCEM IN KANDIDATOM	80
6.2.3.1	Sodelovanje med izpitno vožnjo	80
6.2.3.2	Sodelovanje ob analizi izpitne vožnje	81
7	<u>OCENJEVANJE PRAKTIČNEGA DELA VOZNIŠKEGA IZPITA</u>	<u>82</u>
7.1	TRADICIONALNI NAČIN OCENJEVANJA	82
7.2	OCENJEVANJE KANDIDATOVIH KOMPETENC.....	83
7.2.1	ANALITIČNI PRISTOP K OCENJEVANJU	84
7.2.2	VOŽNJA KOT PROCES NEPRETRGANEGA PRILAGAJANJA.....	88
7.2.3	CELOSTNA OCENA IZPITNE VOŽNJE	91
7.2.4	OCENJEVANJE PRISTNEGA KANDIDATOVEGA RAVNANJA.....	91
7.2.5	PRAVIČNO OCENJEVANJE – VIDIKA ENAKOSTI IN NEPRISTRANSKOSTI	92
7.3	ODLOČITEV O OCENI IN NJENA UTEMELJITEV	94
7.3.1	OBRAZEC ZA OCENJEVANJE	94
7.3.2	ODLOČITEV O OCENI.....	96
7.3.3	UTEMELJITEV OCENE.....	97
7.3.3.1	Analiza izpitne vožnje	97
7.3.3.2	Prepričevanje in argumentiranje	98
7.4	USPEŠNOST NA IZPITU.....	106
7.4.1	POMEN USPEŠNOSTI NA IZPITU	106
7.4.2	POSLEDICE NIZKE USPEŠNOSTI	107
7.5	NEKATERE POSEBNOSTI GLEDE DELA OCENJEVALCA	108

8	<u>PRIMERJAVE MED NEKATERIMI DRŽAVAMI ČLANICAMI EU</u>	<u>110</u>
8.1	PRIMERJAVE IZBRANIH PARAMETROV	110
8.1.1	LOKACIJA OPRAVLJANJA IZPITNE VOŽNJE.....	110
8.1.2	TRAJANJE VOZNIŠKIH IZPITOV, PREVOŽENE RAZDALJE IN USPEŠNOST KANDIDATOV..	112
8.1.2.1	Trajanje voznških izpitov	112
8.1.2.2	Prevožene razdalje.....	113
8.1.2.3	Uspešnost kandidatov	113
8.1.3	VSEBINE IZPITNIH VOŽENJ	114
8.1.4	ZANESLJIVOST OCENE KANDIDATOVEGA RAVNANJA V PROMETU.....	115
8.1.5	ENOVITOST OPRAVLJANJA VOZNIŠKIH IZPITOV	116
8.1.6	SODELOVANJE MED KANDIDATOM IN OCENJEVALCEM	116
8.2	SKLEPI PRIMERJAV, PREDLOGI IN PRIPOROČILA.....	117
8.2.1	SKLEPI PRIMERJAV	117
8.2.2	PREDLOGI OCENJEVALCEV	118
8.2.3	PRIPOROČILA.....	119
8.3	OPRAVLJANJE PRAKTIČNEGA DELA VOZNIŠKEGA IZPITA V SLOVENIJI	119
	<u>KAZALO SLIK</u>	<u>121</u>
	<u>KAZALO PREGLEDNIC</u>	<u>122</u>
	<u>LITERATURA IN DRUGI VIRI.....</u>	<u>123</u>